
TOMÁŠ ZIMA: V týmu vás kývači nikam neposunou, chytřejší pomohou

Lékař, vědec, vysokoškolský profesor, dvojnásobný rektor Univerzity Karlovy a také šéf České konference rektorů Tomáš Zima reprezentuje to, čím se každá země pyšní, totiž vzdělanost, nejbystřejší mozky, tradici a kontinuitu hodnot. Na prahu jubilejního roku Deník s Tomášem Zimou hovořil i o tom, proč výše zmíněné bohatství v České není obecně vnímáno jako to, co bychom měli pěstovat a opatrovat, ale naopak jako něco cizorodého, čím je možné opovrhovat. Pohrdání intelektuály a kritickým myšlením patří do výbavy nejednoho politika, jak ukázaly sněmovní i prezidentské volby.

* Po skončení souboje o Hrad všichni čekali na první kroky staronového prezidenta republiky Miloše Zemana, který slíbil, že bude „poněkud pokornější, méně sebevědomý a vstřícnější vůči názorům lidí, kteří mají jiné názory“. Místo vstřícného gesta ale přišla sprcha, když oproti zvyklostem nejmenoval osobně dvanáct rektorů veřejných vysokých škol. Jak jste to vnímal?

Zaskočilo mě to, protože ještě týden předtím jsme dostali informace z kanceláře pana prezidenta, že v úterý (tj. 30. ledna 2018) se máme dostavit k předání jmenovacích dekretů na Pražský hrad. Převzetí dekretů z rukou nejvyššího ústavního činitele je nejen dlouhodobá tradice, ale především se tímto slavnostním aktem symbolicky vyjadřuje podpora a respekt k hodnotám, které v naší zemi vysoké školy vytvářejí a rozvíjejí. Proto jsme se na to samozřejmě těšili, je to pro každého rektora mimořádná životní událost, která má slavnostní ceremoniální charakter. V pondělí odpoledne jsme tak byli poněkud překvapeni, když dorazila zpráva, že nám dekrety předá ministr školství.

* Hradní mluvčí Jiří Ovčáček ovšem uvedl, že rektori zbytečně rozvířili neexistující aféru, neboť nikdy nebyli na Hrad pozváni.

A vidíte, to je právě otázka, kdo to zlo rozvířuje. Myslím si, že to není pan prezident Zeman, ale někteří jeho rádci a konkrétně bych jmenoval pana Ovčáčka. Neznám hierarchii Pražského hradu, ale věřím, že Kancelář prezidenta republiky je fungující úřad, který normálně pracuje. Jestliže vám někdo z Hradu zavolá, eventuálně pošle potvrzující e-mail, tak asi Hrad něco připravoval. A pokud odbor A neví, co dělá odbor B nebo C, není to záležitost rektorů.

* Nešlo spíš o jednoznačný políček prezidenta Zemana reprezentantům té části společnosti, která mu pravděpodobně ve volbách nefandila?

To je přesně spekulace, která může přilévat olej do ohně. Samozřejmě panu prezidentovi do toho mohlo něco přijít, mohl být indisponovaný. Kdyby se ale k tomu Hrad postavil čelem a řekl pravdu, tedy že je pan prezident unaven, nebo má jiný program a dekrety předá ministr školství, každý by to pochopil. Přijít ale s tím, že jsme nebyli zváni a že si vymýšlíme, ačkoli důkazy hovoří o opaku, to je nečestný postoj.

* Vy osobně to nevnímáte jako pokračování války Miloše Zemana s představiteli univerzit, které už několik let nezve na oslavy 28. října na Pražský hrad?

Samozřejmě to tak vnímat lze. Minulý týden jsem měl chřipku s teplotou a v tomto stavu jsem měl uvádět do funkce tři nové děkany. Jistě by kolegové pochopili, kdyby mě zastoupil některý z prorektorů, ale nadopoval jsem se vitaminy a paralenem, abych mohl odjet do Plzně, jít do Týnského chrámu i do auly v Karolinu. Je to otázka priorit.

* Právě. Soupeřem Miloše Zemana byl profesor Jiří Drahoš, představitel akademické, intelektuální, vědecké sféry. Nechtěl vítěz voleb negativním gestem vůči rektorům naznačit, že toto není část české společnosti, na kterou by se primárně obracel?

Může to tak být, ale s panem prezidentem jsem nemluvil, jeho názor neznám. A výroky pana Ovčáčka se zabývat nehodlám. Když se podíváte na výsledky voleb, nelze udělat jednoznačnou dělicí čáru. Nemůžeme říct, že všichni akademici, vědci a vysokoškolsky vzdělaní lidé volili Jiřího Drahoše. Myslím, že rozložení preferencí je mnohem pestřejší. Navíc vůbec nevidím mezi akademickou sférou a ostatními společenskými vrstvami nějakou propast. Řada z nás se zcela běžně setkává s lidmi v malých vesnicích po celé republice, normálně spolu komunikujeme, potřebujeme se. Společnost by podle mě neměla být polarizována podle toho, kdo jakého dosáhl vzdělání. Hluboce si vážím každého člověka, který dobře ovládá svou profesi, spousta profesorů by nezvládla to, s čím si díky šikovným rukám poradí lidé se základní školou. Obdivuji, že dokážou vytvořit krásné věci, což mnozí z nás akademiků prostě neumí. Každý člověk má svoji roli a může v ní být úspěšný, ať je to zedník, instalatér, zemědělec nebo profesor na vysoké škole. Jejich podíl na rozvoji společnosti je stejně hodnotný. Nesnažme se vyvolávat konflikt, spíš hledejme to, co lidi spojuje, a na tom to stavme.

* To nepochybně podepíše každý občan České republiky. V době, kdy si připomínáme 100. výročí založení republiky a častěji se obracíme k roli T. G. Masaryka, ovšem nelze nepřipomenout, že právě první český prezident se obklopoval elitou národa, vyhledával společnost akademiků, spisovatelů, novinářů. Proč to Miloš Zeman nedělá a neradí se třeba s představiteli univerzit?

Vždycky záleží na konkrétním člověku, jaký si postaví tým. Odvíjí se to od jeho vize a koncepce. Za sebe mohu říct, že mi vždycky vyhovovali lidé, kteří jsou v některých oblastech chytřejší, protože ti mi mohou pomoci. A stejně důležité je mít tam osobnosti, které se nebojí říct kritický názor. Kývači vás nikam neposunou. A do třetice je zásadní umět prorazit bublinu, v níž žijete, opustit kruhy tvořené kolegy lékaři, profesory umění, farmacie, kvantové fyziky či pedagogiky a setkávat se s lidmi, kteří víc času než v posluchárnách a knihovnách tráví na fotbalovém hřišti nebo v hospodě. Teprve pak dostanete pestrý obraz společnosti, celou mozaiku názorů, zkušeností, pohledů a osudů.

* Nestálo by za to za lidmi jezdit nějak systematicky, vědomě propojovat zdánlivě neharmonické světy?

Máte pravdu, myslím, že je důležité a potřebné, aby každý z nás v rámci svých možností přispěl k zakopávání příkopů. Silní a úspěšní můžeme být jen společně. Já se v průběhu tohoto roku chystám více jezdit do různých částí naší země. Čekají mě tam mnohá odborná a pracovní jednání, ale těším se, že budu moci diskutovat s občany o tom, jak vnímají otázku školství a vzdělávání u nás, jak by vysoké školy měly přispívat k novým poznatkům. Chci získat také názory na to, co by se občané rádi dozvěděli z vědy či jaké vědecké objevy, jež by jim pomohly v každodenním životě, od nás očekávají, .

* Co říkáte tomu, že se stále víc představitelů akademické sféry snaží uplatnit v politice, ve sněmovně zasedá několik profesorů, o Senát se nyní bude ucházet rektor Masarykovy univerzity Mikuláš Bek. Myslíte si, že je to předstupeň jeho prezidentské kandidatury?

To nevím, ale je samozřejmě logické, že z této sféry se rodí i prezidenti. Profesorem byl Tomáš G. Masaryk, ale také Václav Klaus. Lidé z akademických kruhů běžně působí ve veřejných funkcích, mají k tomu předpoklady jak díky odborným znalostem, tak zkušenostem z řídicí oblasti. Pokud vidíme, že do politiky vstupují manažeři, majitelé firem, finančníci, tak je dobré si uvědomit, že rektori stojí v čele obrovských týmů desítek tisíc studentů a pedagogů. Nijak mě tedy nepřekvapuje, že právě oni se ucházejí o hlasy voličů ať už v regionech, nebo na celostátní úrovni. Beru to jako žádoucí trend kultivace společnosti.

* Vy se do politiky vstoupit nechystáte?

Plně se věnuji Univerzitě Karlově, kde jsem byl podruhé zvolen rektorem, a také snaže zlepšit kvalitu českého vysokého školství a vědy. S tím je spojena řada jednání a spoluvytváření politiky zejména v těchto oblastech. Samozřejmě se budu vyjadřovat k aktuálním otázkám života u nás i v zahraničí.

* Předsedáte České konferenci rektorů, takže jistě máte představu o tom, kam by se mělo české vysoké školství ubírat. Co říkáte názoru profesora ČVUT Michala Pěchoučka, že české univerzity trpí jistou zapouzdřeností, kdy se recyklují stále stejný pedagogové, přednášky, paradigmaty?

Prostupnost se světem by jistě mohla být větší. Mne těší, že na Univerzitě Karlově stoupá počet zahraničních studentů, dnes je to kolem 18 procent, a podotýkám, že pouze třetina jsou Slováci, ostatní jsou Němci, Američané, Portugalci, Rakušané, Ukrajinci. Celkem jsou to mladí lidé ze 110 zemí. U pedagogů je podíl menší, kolem osmi procent. Je to dáno možnostmi ohodnocení. Teď máme nový nástroj v rámci operačního programu VVV, který podporuje příchod zahraničních týmů.

* Jaká je vaše ambice tady na univerzitě?

Kdyby každý rok stoupl počet zahraničních studentů o půl až jedno procento, bylo by to dobré. Na univerzitách zvučných jmen se podíl zahraničních učitelů pohybuje kolem 25 procent, tam bychom měli směřovat. U studentů by to mohlo být i více. Přijímat zahraniční kapacity ale nesmí být samoučelné. Když přijede jeden profesor, který tu působí osamoceně, není to tak přínosné jako v případě celých týmů. Před třemi lety jsme v rámci podpory vědecké činnosti zřídili na UK

program Primus, který se zaměřuje právě na vytváření skupin kolem kolegů ze zahraničí. Máme radost, že dva už získali ERC granty, což je velmi prestižní záležitost.

* Michal Pěchouček říká, že na zahraničních technických univerzitách se hodně experimentuje, bádá, vymýšlí a málo učí, protože dnes už přednášky nejsou jediným nositelem předávání poznatků. Osobnost šéfa týmu a jeho vědecká činnost tam hrají daleko větší roli než frontální výuka, která převažuje u nás. Co této zkušenosti říkáte?

Na Univerzitě Karlově je to samozřejmě velmi pestré. Klademe důraz na práci v menších skupinách, na seminární výuku. Osobně nejsem příznivcem módního trendu, kdy se výuka smrkává na prohlížení snímků v prezentacích, chození po povrchu, aniž by se šlo do hloubky oboru, hlavně aby se žáci a studenti nestresovali povinnostmi a známkami. Vlastně by se měli učit to, co chtějí, protože sami vědí, co je pro ně nejlepší. A také si všechno, co potřebují, mohou nastudovat z internetu. Jisté je, že všichni jsou v současné době informacemi spíš zahlceni a měli by se učit je třídít. Ale to nelze bez toho, že by se obory alespoň rámcově naučili. Teoreticky bychom na to mohli rezignovat a říct, že po rozšíření internetu bychom studenty nemuseli nic učit, že si s nimi budeme jen velmi plytce o něčem povídat. Vždyť přece nevíme, co bude v roce 2045, tak jak je můžeme na tu dobu připravit?!

* Není to pravdivý argument, protože my skutečně nevíme, kam se svět za 25 let vyvine?

Zdánlivě. Musíme studenty připravit na to, že některé obecné principy jsou pořád stejné. A ty je nutné dostat do hlavy i do těla. Fotoaparát za první republiky vypadal samozřejmě jinak než dnes, ale optický princip je pořád stejný. Studenty je třeba velmi důsledně naučit obecné principy, třídít informace a umět s nimi pracovat. A také vést je k adaptačním schopnostem. Naše generace vyrůstala bez počítačů, svůj první jsem viděl na ústavu někdy po roce 1990, vkládaly se tam floppy disky s pamětí 1,4 a program T 602. No a dnes s počítačem kreslíme, modelujeme, rýsuje. Museli jsme se s tím vyrovnat a přizpůsobit se. Ale dokázali jsme to jen proto, že víme, jak s těmi informacemi zacházet a využívat je.

* Není tím spíš důležitější už od středních škol cvičit děti v kreativě, základních matematických a logických funkcích, v čemž máme velký deficit?

A víte proč? Protože se řeklo, že matematika je špatně. Zájem o ni poklesl z toho důvodu, že se nezavedla povinná maturita z matematiky. Děti si pak logicky řekly, že ji nikdy nebudou potřebovat, a tak se jí přestaly učit. Člověk je tvor líný a co dělat nemusí, nedělá. Pokud to někdo po žákovi nechce a jeho samého to moc nebaví, učit se to prostě nebude. Matematika je trénink logiky a vycházejí z ní dvě třetiny vědních oborů. Technický rozvoj, architektura, vše stojí na matematice, ale stát rezignoval na to, aby byla povinnou součástí maturitní zkoušky.

* Už ne, od roku 2021 ji zase zavádí.

Ještě ji nezavedl. Jen to oddálil o tři roky, aby se žáci nestresovali. Uvidíme, zda se to zase nezruší. Kdyby se ale někdo podíval na maturitní otázky, tak se o stresu vskutku mluvit nedá. Můj syn v kvintě víceletého gymnázia dělal cvičně maturitní test z angličtiny a dvě třetiny třídy ho zvládly. A to mají tři roky do maturity. Nároky jsou hodně nízké.

* Na matematice a cizím jazyku se shodujeme, ale co další požadavky jako tvůrčí myšlení, práce v týmu, schopnost argumentovat? Nebudou mladí lidé v 21. století potřebovat daleko víc tyto dovednosti, neboť je zřejmé, že už nevystačí s jednou školou a jednou profesí po celý život?

Určitě na to musí být připraveni. Proto také říkám, že žák na středním stupni by měl mít všechny předměty, širokou škálu základů vzdělání, zeměpis, i když ho nebaví, dějepis, i když ho nebaví. Tím získává robustní všeobecný přehled, což mu umožní snadněji přecházet nejen z profese do profese, ale také stačit vývoji ve zvoleném oboru. Jsem pro kvalitní obecné vzdělání, ale samozřejmě není nutné dogmaticky vyžadovat detaily typu jestli někdo podepsal v 17. století smlouvu ráno nebo odpoledne. Kreativita musí vycházet z poctivého gruntu, znalost tam musí být. Soft skills, tedy lehké dovednosti, se nesmějí stavět nad znalostní základ. Musejí s ním být v symbióze. My si teď tady můžeme říct, že napíšeme esej o tom, jak se má sestavit kosmická raketa. Vy jste o tom určitě psala, já jsem o tom někde četl, otevřeme si Wikipedii, podíváme se do jedné knížky a napíšeme článek, jak postavit raketu. Možná se to 80 procentům obyvatelstva bude líbit, protože to bude čtivé a veselé, ale člověku, který to opravdu umí, budou vstávat hrůzou vlasy na hlavě, neboť naše znalost o stavbě raket je plytká, byť jsme oba kreativní a umíme spolupracovat v týmu. Bohužel dnešní společnost staví na odívání spíš povrchnost než fundament. Ale bez něj se neobejdete, i když chcete fungovat tvořivě.

* Zní to logicky, tak proč to nefunguje?

U nás je to vždy takové kyvadlo. Jeden extrém bylo školometské biflování a ten druhý přichází nyní, kdy je módou nic se neučit, jen si povídat a při tom mimochodem vymyslet třeba raketoplán. Byl bych rád, kdyby se kyvadlo vrátilo doprostřed a kreativní, sebezprezentační dovednosti byly v harmonii s širokým základem získaným na základních a středních školách. Když budete mít hluboké znalosti, ale nebudete schopni uvažovat tvořivě a působit v kolektivu, neuplatníte se, což platí i naopak.

* Jak se tento váš základní postoj projeví v příštích čtyřech letech, kdy i Univerzita Karlova přejde na nový způsob institucionální akreditace?

V tuto chvíli společně s fakultami pracujeme nad přípravou nových směrů a jejich propojování. V průběhu tří let by všechny obory na UK měly projít schváleným způsobem akreditace podle novely vysokoškolského zákona.

* Pomůže zmíněný prvek vysokému školství k vyšší kvalitě?

Určitě ano, univerzity dostaly do rukou nástroj, aby mohly lépe a flexibilně se studijními programy pracovat. Nestačilo by to ale bez zajištění financí. Letošní rok je po mnoha letech první vlaštovkou pro viditelné zvýšení prostředků. Podobné navýšení je ale nutné minimálně po dobu tří let, abychom se dostali na průměr zemí OECD. Druhou podmínkou je zaměření na vědní obory, v nichž můžeme být ve světě konkurenceschopní. Vedle toho pak musíme rozvíjet nové progresivní směry i společenské vědy, protože dnešní svět je ve velkých turbulencích.

„Přijít s tím, že jsme na Pražský hrad nebyli zváni a že si vymýšlíme, ačkoli důkazy hovoří o opaku, to je nečestný postoj.“

„Osobně nejsem příznivcem módního trendu, kdy se výuka smrskává na prohlížení snímků v prezentacích.“

KDO JE PROF. MUDr. TOMÁŠ ZIMA, DrSc.

m Narodil se 2. července 1966, absolvoval Fakultu všeobecného lékařství UK a manažerské studium na VŠE. m Od roku 1999 vedl Ústav lékařské biochemie a laboratorní diagnostiky 1. LF UK a VFN, je profesorem pro obor lékařská chemie a biochemie. m V letech 2005–2012 byl děkanem 1. lékařské fakulty UK. m V říjnu 2013 byl zvolen 508. rektorem Univerzity Karlovy v Praze, loni funkci obhájil. Tomáš Zima stojí už čtvrtý rok v čele České konference rektorů. m Je ženatý a má dvě děti.